

วิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาค ที่มีผลต่อ วิถีชีวิตของ
ชุมชน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย*

AN ANALYSIS OF BELIEFS AND RITUALS IN THE WORSHIP OF PHAYA
AGA AND THEIR IMPACT ON THE WAY OF LIFE OF THE COMMUNITY
IN TAMBON NAI MUEANG, MUEANG DISTRICT,
NONG KHAI PROVINCE

พระมหานฤเบศร์ สุภาจารโร (ศรีชัยมูล)¹, พระมหาไพฑูรย์ สิริธมโม² และ สมเดช นามเกต³
Phramaha Naruebet Suphacaro (Srichaimoon)¹, Phramaha Paitool Siridhammo² and Somdet Namket³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹⁻³Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: beetmodify@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 25 รูป/คน ผู้วิจัยได้กำหนดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคในพระพุทธศาสนา พบว่าความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคในบริบทกลุ่มแม่น้ำโขง มิได้เป็นเพียงตำนานพื้นบ้านหรือความเชื่อเชิงจินตนาการเท่านั้น หากแต่เป็น “สัญลักษณ์กลาง” ที่หลอมรวมพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมพื้นถิ่น 2) สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชน พบว่า ความเชื่อเรื่องพญานาคในบริบทชาวพุทธ โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย มิได้เป็นเพียงตำนานพื้นบ้าน หากแต่เป็นระบบความเชื่อที่ยังรากลึกในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยพญานาคทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับความเคารพบูชาและมีความผูกพันทางจิตวิญญาณอย่างแนบแน่น วัตรธรรมของความเชื่อดังกล่าวสะท้อนผ่านรูปแบบพญานาคที่ประดับตามบ้านเรือน ลวดลายบนเครื่องใช้ การสวดมนต์บูชา และการจัดเครื่องเซ่นในวันสำคัญทางศาสนา อีกทั้งยังมีบทบาทในศิลปกรรมวัด

* Received 10 August 2025; Revised 27 August 2025; Accepted 1 September 2025

และ3) วิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชน พบว่าความเชื่อเรื่องพญานาคในตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย ทำหน้าที่เป็น “สัญลักษณ์กลาง” ที่หลอมรวมพระพุทธศาสนา ความเชื่อพื้นถิ่น และวิถีชีวิตร่วมสมัยเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น โดยแสดงออกผ่านพิธีกรรมสำคัญ เช่น งานบุญบั้งไฟพญานาค การรำถวาย และการบวงสรวง นอกจากนี้ พญานาคยังเป็นสื่อกลางในการสอนหลักธรรมทางพุทธศาสนา

คำสำคัญ: วิเคราะห์ความเชื่อ, พิธีกรรมการบูชาพญานาค,วิถีชีวิตของชุมชน

Abstract

This research aimed to 1) study the beliefs and rituals of Naga worship in Buddhism, 2) study the current situation regarding the beliefs and rituals of Naga worship that affect the way of life of the community in Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Nong Khai Province, and 3) to analyze the beliefs and rituals of Naga worship that affect the way of life of the community in Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Nong Khai Province. This research employed a qualitative approach, involving a total of 25 key informants. The researcher selected purposively. The research tool used was an interview form, analyzed using a descriptive method.

The research results found that: 1) The beliefs and rituals surrounding Naga worship in Buddhism reveal that the concepts associated with the Naga in the Mekong River Basin are not merely folk legends or imaginative constructs. Instead, they serve as a "central symbol" that unites Buddhism with the local culture. 2) A current study of Naga worship beliefs and rituals that influence community life reveals that in Nai Mueang Subdistrict, Nong Khai Province, Naga beliefs within a Buddhist context are not merely folk legends. Instead, they represent a deeply rooted belief system integral to the community's culture and way of life. Nagas is regarded as sacred symbols, revered for their deep connection to the spiritual realm. This belief is evident in the Naga statues that adorn homes, the patterns found on utensils, the chanting during rituals, and the offerings made during religious holidays. Additionally, Nagas plays a significant role in temple art. And 3) An analysis of Naga worship beliefs and rituals that influence community life reveals that in Nai Mueang Subdistrict, Nong Khai Province, Naga beliefs act as a "central symbol" that harmoniously integrates

Buddhism, local traditions, and modern lifestyles. This integration is expressed through significant rituals such as the Naga Rocket Festival, the Naga Dance, and various offerings. Additionally, Nagas serves as a medium for conveying Buddhist principles.

Keywords: An analysis of beliefs, Rituals in the Worship of Phaya Aga, Community lifestyle

บทนำ

ความเชื่อเรื่องพญานาคเป็นองค์ประกอบสำคัญในวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งครอบคลุมหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ไทย สปป.ลาว กัมพูชา และ เวียดนามตอนใต้ ความเชื่อนี้มีรากฐานมายาวนานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยพบหลักฐานทางโบราณคดีที่สนับสนุนแนวคิดนี้ เช่น ภาชนะลายเขียนสีบ้านเชียงในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีอายุราว 2,300-1,800 ปี ภาชนะเหล่านี้มักมีลวดลายที่แสดงถึงสัตว์ในตำนาน เช่น งูและ พญานาค สะท้อนให้เห็นว่าพญานาคเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนในลุ่มน้ำโขง มาตั้งแต่อดีต พญานาคมักถูกมองว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิพลต่อธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนฟ้า และความอุดมสมบูรณ์ของดินแดนริมแม่น้ำ ความเชื่อนี้ได้รับอิทธิพลจากศาสนาและความเชื่อท้องถิ่น เช่น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนา ซึ่งทำให้พญานาคถูกผูกโยงเข้ากับเรื่องราวทางศาสนา ตำนาน และพิธีกรรมทางวัฒนธรรมในภูมิภาคนี้ (พีรพล พิสนุพงศ์, 2520)

เมื่อพระพุทธศาสนาแพร่เข้ามาในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค ได้รับการปรับให้สอดคล้องกับหลักคำสอนและตำนานในพุทธศาสนา ซึ่งทำให้พญานาคมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา หนึ่งในตำนานที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ เรื่องราวของ พญานาคมูจลินทร์ ซึ่งกล่าวถึงพญานาคที่แผ่พังพานปกป้องพระพุทธเจ้าในขณะที่พระองค์ตรัสรู้ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ ตำนานนี้สะท้อนถึงบทบาทของพญานาคในฐานะสัญลักษณ์แห่งการปกป้องและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ตำนานพระธาตุพนม ยังเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของพญานาคในการคุ้มครองพระศาสนา ตำนานเล่าว่าพญานาคมีหน้าที่ปกป้องรักษาพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งบรรจุอยู่ในพระธาตุพนมที่จังหวัดนครพนม ตำนานนี้ช่วยตอกย้ำความเชื่อที่ว่าพญานาคเป็นผู้พิทักษ์สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป พญานาคจึงกลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ ความเคารพในพระศาสนา และการปกป้องพุทธศาสนาในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง (วีระพงษ์ ทุมมี, 2564) จังหวัดหนองคายถือเป็นศูนย์กลางของความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเพณี บั้งไฟพญานาค ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สำคัญ เกิดขึ้นในช่วงวันออกพรรษา (คืนวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11) โดยชาวบ้านเชื่อ

ว่าลูกไฟสีแดงอมชมพูที่ลอยขึ้นจากแม่น้ำโขงเป็นการบูชาพระพุทธรูปเจ้าของพญานาคในแม่น้ำโขง ความเชื่อนี้ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพญานาค เช่น พิธีบวงสรวงพญานาค ซึ่งจัดขึ้นเพื่อแสดงความเคารพและขอพร การสร้างรูปเคารพพญานาค ในวัดและสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น รูปปั้นพญานาคริมฝั่งโขง พิธีกรรมเกี่ยวกับน้ำ เช่น การสรงน้ำพญานาคและพิธีขอฝน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพญานาคกับความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำโขง นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องพญานาคยังส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนในด้านความเชื่อ ศาสนา และการท่องเที่ยว โดยประเพณีบั้งไฟพญานาคได้กลายเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวและเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดหนองคายอีกด้วย (พระสมพร อนาลโย, 2554)

แม้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคจะมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะในจังหวัดหนองคาย แต่ปัจจุบันความเชื่อนี้กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการรับรู้และการปฏิบัติพิธีกรรมของผู้คน หนึ่งในปัจจัยสำคัญคือ การแพร่หลายของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ทำให้คนรุ่นใหม่เริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับความสมเหตุสมผลของปรากฏการณ์ บั้งไฟพญานาค ซึ่งเป็นหัวใจของความเชื่อเรื่องพญานาคในพื้นที่ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประเพณีดั้งเดิมเริ่มลดความสำคัญลง เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นในการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพญานาครวมถึงผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนใน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เพื่อทำความเข้าใจแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนหาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปในบริบทของสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคในพระพุทธศาสนา
- 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
- 3 เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยได้กำหนดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เป็นผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการที่เกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์โดยตรงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นเครื่องมือ

ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 25 รูป/คน ดังนี้ 1) พระสงฆ์ในตำบลในเมือง จำนวน 7 รูป 2) ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 2 คน 3) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน 4) ประชาชนในชุมชนตำบลในเมือง จำนวน 11 คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 25 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง และผู้ช่วยเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม 1 คน เพราะการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคในพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร 2. สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร 3. วิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร และการหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสัมภาษณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร และภาคสนาม ประกอบด้วย 1) เอกสารชั้นปฐมภูมิในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารที่เป็นปฐมภูมิประกอบการศึกษา ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 2) เอกสารชั้นทุติยภูมิในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารชั้นทุติยภูมิออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ เอกสารชั้น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชน เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นหนังสือและตำรา เอกสารที่เป็นงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการอื่น ๆ เช่น วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเนื้อหา สำหรับการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2. วิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีสร้างชุดคำถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งจะสัมภาษณ์ตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อที่จะเป็นการตอบคำถามการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือ จำนวน 25 รูป/คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ประเด็นปัญหาเป็นตัวตั้ง แล้วหาคำตอบจากข้อมูลที่เก็บและรวบรวมไว้ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยที่ได้ตั้งไว้แล้ว

ส่วนข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนา วิธีการนำเสนอ เป็นการนำเสนอผลการวิจัยแบบเชิงพรรณนา (Descriptive)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคในพระพุทธศาสนา พบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคในพระพุทธศาสนาปรากฏการณ์ของพญานาคในบริบทลุ่มแม่น้ำโขงนั้น มิได้เป็นเพียงความเชื่อเชิงตำนาน หากแต่เป็น “สัญลักษณ์กลาง” ที่หลอมรวมพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมพื้นถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชนเข้าไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะบทบาทของพญานาคในตำนานพุทธประวัติ เช่น พญามุจลินท์นาคราช ผู้แผ่พังพานปกป้องพระพุทธเจ้าในช่วงหลังการตรัสรู้ เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนความศรัทธาในฐานะผู้คุ้มครองพระธรรม ความเชื่อในพญานาคจึงได้รับการถ่ายทอดและแปรเปลี่ยนเป็นวิถีปฏิบัติในระดับชาวบ้านผ่านพิธีกรรม ความศรัทธา และการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม โดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง เช่น จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพญานาคหลากหลายรูปแบบ ทั้งพิธีรำถวายพญานาค การเวียนเทียนริมฝั่งแม่น้ำโขง การบูชาน้ำ พิธีแห่พญานาค ไปจนถึงกิจกรรมการเจริญภาวนาและการอธิษฐานจิต ล้วนแสดงออกถึงความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณที่ลึกซึ้งระหว่างชุมชนกับพญานาค ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของการบูรณาการความเชื่อพื้นถิ่นเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสอดคล้อง โดยพญานาคไม่ได้ถูกมองเพียงในฐานะสัตว์ในตำนาน แต่เป็น “เครื่องมือทางธรรม” ที่สื่อสารธรรมะในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญ การฝึกสมาธิ และการเจริญสติอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีพลังในการขับเคลื่อนจิตวิญญาณของชุมชน ทำให้ผู้คนรู้สึกผูกพันกับพระรัตนตรัย ดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท และสร้างแรงบันดาลใจในการบวชเรียนและสืบทอดพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น พญานาคยังทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์แห่งสมาธิ ความเมตตา และความไฝ่ธรรม ดังปรากฏในคติเรื่องพญานาคที่ไฝบวชแต่ไม่ได้รับอนุญาต กลายเป็นบทเรียนธรรมให้มนุษย์ตระหนักในคุณค่าของตนและฝึกฝนตนเองด้วยความเพียร โดยในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง มักนำตำนานพญานาคมาเป็นแกนกลางของการเทศนา สอนสมาธิ และปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ความเชื่อเหล่านี้จึงมิใช่เพียงเรื่องเล่าทางวัฒนธรรม แต่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยธำรงพุทธธรรมไว้ในวิถีชีวิตของชุมชน เป็นพลังทางจิตวิญญาณที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์ เสริมสร้างคุณธรรม และยึดโยงผู้คนกับพระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัยอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีผลต่อวิถีชีวิตชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ความเชื่อเรื่องพญานาคในบริบทชาวพุทธ โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย มิได้เป็นเพียงตำนานหรือความเชื่อ

พื้นบ้าน หากแต่เป็นระบบความเชื่อที่ยังรากลึกในวิถีชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแนบแน่น โดยพญานาคทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพบูชา และผูกพันทางจิตวิญญาณ รูปธรรมของความเชื่อนี้ปรากฏผ่านสิ่งต่าง ๆ เช่น การตั้งรูปปั้นพญานาคหน้าบ้าน การประดับลวดลายบนเครื่องใช้ การสวดมนต์บูชา และการจัดเครื่องเซ่นในวันพระ ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่างศรัทธาทางศาสนากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน ทั้งในด้านการรักษาความสะอาด การมีระเบียบวินัย ความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชน ในระดับวัด ความเชื่อเรื่องพญานาคยังปรากฏผ่านศิลปกรรมและพิธีกรรม เช่น ลวดลายพญานาคบนบันไดโบสถ์ การรำถวาย การทำบุญอุทิศ หรือการจัดงานประเพณีประจำปี ซึ่งไม่เพียงส่งเสริมการสืบสานพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นกลไกที่ส่งเสริมความร่วมมือของชุมชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ความเชื่อเรื่องพญานาคยังแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิต เช่น การบูชาก่อนเริ่มกิจกรรมสำคัญ หรือการจัดบ้านและเลือกทิศทางตามคติธาตุและฮวงจุ้ยที่เกี่ยวข้องกับพญานาค พิธีกรรมร่วมของชุมชน เช่น เทศกาลบั้งไฟพญานาคและการรำถวายพญานาค เป็นกระบวนการที่หลอมรวมศรัทธา วัฒนธรรม และความร่วมมือในระดับครอบครัว เยาวชน กลุ่มอาสาสมัคร และผู้นำชุมชนเข้าด้วยกัน พิธีกรรมเหล่านี้ไม่เพียงมีความสำคัญเชิงวัฒนธรรมและศาสนา แต่ยังมีบทบาทในการถ่ายทอดคุณธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น เมตตา เสียสละ และกตัญญู ผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมระหว่างรุ่น นอกจากนี้ พิธีกรรมเหล่านี้ยังมีผลต่อเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น โดยกระตุ้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และเป็นเวทีที่คนรุ่นใหม่ได้มีบทบาทสำคัญผ่านการใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรม เช่น การถ่ายทอดสด การจัดทำคลิปวิดีโอ หรือการประชาสัมพันธ์ผ่านโซเชียลมีเดีย การที่พิธีกรรมสามารถปรับตัวให้เข้ากับโลกยุคใหม่ แสดงถึงความยืดหยุ่นและพลังชีวิตของวัฒนธรรมซึ่งไม่เพียงอนุรักษ์รักษาเอาไว้เท่านั้น แต่ยังดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงในสังคมร่วมสมัย ความเชื่อเรื่องพญานาคจึงมีบทบาทอย่างลึกซึ้งต่อการสร้างความสามัคคีและความมั่นคงของชุมชน โดยทำหน้าที่เป็น “ศูนย์รวมจิตใจ” ที่หลอมรวมผู้คนผ่านพิธีกรรมและกิจกรรมร่วมที่มีนัยยะทั้งเชิงสังคม ศาสนา และจิตวิญญาณ

3. ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตชุมชนชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ความเชื่อเรื่องพญานาคในตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย ทำหน้าที่เป็น “สัญลักษณ์กลาง” ที่บูรณาการพระพุทธศาสนา ความเชื่อพื้นถิ่น และวิถีชีวิตร่วมสมัยไว้ในโครงสร้างเดียวกันอย่างแนบแน่น โดยเริ่มจากพิธีกรรมเบื้องต้น เช่น งานบุญบั้งไฟพญานาค การรำถวาย และการบวงสรวง ซึ่งเปิดพื้นที่ให้คนทุกเพศ ทุกวัย และทุกสถานภาพอาชีพเข้ามามีส่วนร่วมบนฐานของความเสมอภาค ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความเข้าใจอันลึกซึ้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ พร้อมทั้งช่วยลดช่องว่าง

ระหว่างวัย พื้นฟูความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน และสร้างวินัยทางสังคมที่ผูกพันกับศรัทธา พิธีกรรมเหล่านี้ยังเป็นเวทีบ่มเพาะศักยภาพของสมาชิก โดยเฉพาะเยาวชนและสตรี ให้ได้ฝึกทักษะการจัดการงานสาธารณะ เรียนรู้การสื่อสารผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล และขยายเครือข่ายเชื่อมโยงกับชุมชนอื่นทั้งด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ส่งผลให้สังคมท้องถิ่นมีความสามารถในการปรับตัวต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเข้มแข็ง ในมิติทางเศรษฐกิจ ความศรัทธาต่อพญานาคได้กระตุ้นการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลบั้งไฟพญานาค ทำให้แหล่งท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์กลายเป็นสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้หมุนเวียนสู่ครัวเรือน ผ่านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ใช้สัญลักษณ์พญานาคเป็นแบรนด์ และการจัดตลาดวัฒนธรรมซึ่งสร้างงานจ้างชั่วคราวและยกระดับภาพลักษณ์ของสินค้าและบริการไปพร้อม ๆ กัน ความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่สมดุลระหว่างผลกำไรกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ด้านศีลธรรม และจิตวิญญาณ พญานาคถูกใช้เป็นตัวกลางในการสอนหลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศีลห้า เมตตา กตัญญู และการเว้นอบายมุข โดยพิธีกรรมต่าง ๆ ทำหน้าที่ถ่ายทอดคำสอนผ่านประสบการณ์ตรง ทำให้ผู้เข้าร่วมตระหนักถึงคุณค่าของการดำรงชีวิตอย่างมีสติและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความศรัทธาดังกล่าวยังสร้างพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสำนึกกตัญญูต่อทรัพยากรธรรมชาติผ่านการบูชาน้ำและการรักษาความสะอาดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในยามเผชิญวิกฤต ความเชื่อในพญานาคทำหน้าที่เป็นกลไกเยียวยาทางจิตใจ สร้างความหวังและทัศนคติเชิงบวกให้แก่ชุมชน ตลอดจนเป็นเครื่องมือคลี่คลายความขัดแย้งโดยอาศัยพิธีกรรมที่เน้นความสามัคคีและการให้อภัย ท้ายที่สุด พญานาคจึงมิใช่เพียงสัตว์ในตำนาน แต่เป็นศูนย์รวมจิตใจ สะพานเชื่อมอดีต ปัจจุบัน และอนาคต และเป็นพลังทางสังคม เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณที่เกื้อหนุนให้ชุมชนตำบลในเมืองดำรงความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์และคุณธรรมได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคในพระพุทธศาสนา ปรากฏการณ์พญานาคในบริบทลุ่มแม่น้ำโขงไม่ใช่เพียงตำนานหรือความเชื่อพื้นบ้าน แต่เป็นสัญลักษณ์กลางที่หลอมรวมพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชนเข้าไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะในตำนานพุทธประวัติ เช่น พญามุจลินท์นาคราช ผู้แผ่พังพานปกป้องพระพุทธเจ้า จึงถูกยกย่องในฐานะผู้คุ้มครองพระธรรม ความเชื่อนี้ได้รับการถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม เช่น การรำบูชา เวียนเทียนริมโขง และการเจริญภาวนา ซึ่งสะท้อนการบูรณาการพุทธธรรมกับจิตวิญญาณของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับก้งงานวิจัยของ คงศักดิ์ ชัยลังกา (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน: กรณีศึกษา สำนักปูใหญ่จียะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมล้านนา พบว่าชาวล้านนามีความเชื่อ ที่ประกอบ ด้วยความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ และความเชื่อ

ในทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ซึ่งความเชื่อและพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของชาวล้านนา ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ระหว่าง ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม เกิดเป็นพิธีกรรมที่สร้างเอกลักษณ์ของความเป็นล้านนา สู่การพัฒนาสังคม ให้เข้มแข็ง มีศักยภาพ มั่นคง เกิดความรักสามัคคี และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2554) นักวิชาการไทยได้เขียนวิเคราะห์ไว้ในหนังสือ “นาคในประวัติศาสตร์ อนุชาคนย์” ความหมายของคำว่านาค กล่าวไว้คล้ายกับบทวิเคราะห์ของสุเมธ ชุมสยณ อรรถยาว่า “นาคเป็นลักษณะของเจ้าแห่งดินและน้ำ” ในช่วงออกพรรษาเป็นระยะสิ้นสุดฤดูฝนประมาณเดือน ตุลาคมและเป็นเวลาพืชพันธ์ต่าง ๆ ที่ปลูกไว้ได้เติบโตขึ้นแล้วน่าสนใจในเดือนนี้มีงานบุญบั้งไฟ พญานาคและในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ชาวบ้านจะยิงบั้งไฟพญานาคขึ้นฟ้าเพื่อขอฝนในงานบุญพระเวสซึ่งเป็นงานบุญใหญ่ประจำปี นั้นชาวบ้านจะอัญเชิญพระอุปคุตมาที่งานบุญโดยเชื่อกันว่าพระอุปคุตนั้น เป็นพญานาคซึ่งเป็นบุตรของพระพุทธเจ้ากับนางเงือก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาประสพฤกษ์ จารุวาทิ (รัตนยงค์) (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” ผลจากการศึกษาได้ข้อสรุปว่า การบูชาเป็นหลักธรรม สำคัญประการหนึ่งที่พุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐานของการบูชาเกิดจากมนุษย์เห็น ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็น จึงเกิดกลัวภัยหวั่นความปลอดภัยใน ชีวิตจึงทำการอ้อนวอนบูชา แต่คำว่าศรัทธาคือความเชื่อ ความเลื่อมใส เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ที่ การบูชา แต่ความเชื่อและความเลื่อมใส นั้น ต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องกำกับ

2. ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีผลต่อวิถีชีวิตชุมชนตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ความเชื่อเรื่องพญานาคในตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นระบบความเชื่อที่หลอมรวมพุทธศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนอย่างแนบแน่น พญานาคทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรม สร้างระเบียบวินัย และปลูกฝังคุณธรรม พิธีกรรม เช่น การรำถวายและบั้งไฟพญานาค ส่งเสริมศรัทธา ความร่วมมือ และการถ่ายทอดค่านิยมระหว่างรุ่น อีกทั้งยังกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นและเปิดพื้นที่ให้เยาวชนมีส่วนร่วมผ่านสื่อสมัยใหม่ สะท้อนพลังชีวิตของวัฒนธรรมในสังคมร่วมสมัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมพร อนุบาลโย (จิตรกล้ำ) (2550) ได้ศึกษาเรื่องความเชื่อเรื่องพญานาคในชุมชนคำชะโนด จากผลการศึกษาพบว่าความเชื่อของคนในชุมชนมีความเชื่อว่าพญานาคได้ใช้อิทธิฤทธิ์เนรมิตป่าคำชะโนดขึ้นเป็นที่อยู่อาศัยได้ป่าคำชะโนดนั้นเป็นเมืองบาดาลของพญานาค และพวกบังคับเชื่อว่า พญานาคเนรมิตบ่อน ศักดิ์สิทธิ์ใช้รักษาโรคต่าง ๆ ได้ผู้ที่เข้าไปชมป่าคำชะโนดจะต้องไหว้สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นการขออนุญาตก่อน จึงจะกลับออกมาได้ด้วยความปลอดภัย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูใบฎีกาณัฐฐนนท์ ฌนทสิโล (ไชยยายอง) (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาความเชื่อและอิทธิพลของความเชื่อที่มีต่อพระธาตุหริภุญชัยของชาวพุทธล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า ประวัติของพระธาตุหริภุญชัย พบว่า พระเกศธาตุพบในสมัยของ

พระเจ้าอาทิตย์ราช กษัตริย์ผู้ครองนครทริภุชชัย สถานที่พบพระบรมสารีริกธาตุเคยเป็นพระราชฐานของพระองค์ ภายหลังพระราชทานอุทิศถวายให้เป็นวัดพระธาตุทริภุชชัยเพื่อเป็นพุทธบูชา ประดิษฐานพระเศียรธาตุของพระพุทธเจ้า และพระธาตุอีกเต็มหนึ่งบาตร

3. ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาคที่มีผลต่อวิถีชีวิตชุมชนชนบทใน
เมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ความเชื่อเรื่องพญานาคในตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย ทำหน้าที่เป็น “สัญลักษณ์กลาง” ที่บูรณาการพระพุทธรูปศาสนา ความเชื่อพื้นถิ่น และวิถีชีวิตร่วมสมัยไว้ในโครงสร้างเดียวกันอย่างแนบแน่น ผ่านพิธีกรรมที่เปิดพื้นที่ให้ชุมชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วม ส่งเสริมความร่วมมือ ความเข้าใจระหว่างรุ่น และการพัฒนาเยาวชน ทั้งยังขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา พร้อมปลูกฝังคุณธรรม สิ่งแวดล้อม และจิตสำนึกสาธารณะ พญานาคจึงเป็นพลังเชิงสังคม เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณที่หล่อเลี้ยงชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระบุญเลี้ยง โอภาโส (สุโขทัย) (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า 1. คนอีสานมีความเชื่อพื้นฐาน 3 ด้าน คือ อำนาจลี้ลับ วิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติต่อความเชื่อต่าง ๆ ส่วนความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเกิดจากความเชื่อว่า ป่า คือ แหล่งอาหาร ศูนย์การเรียนรู้ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน 2. ป่าชุมชนในตำบลสวนจิก คือ ป่าบ้านโคกร้าง และป่าบ้านดงดู่ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับสมุนไพร ความเชื่อ วิถีวัฒนธรรม และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของคนอีสานทั่วไป และยึดความเชื่อดังกล่าวนี้นี้เป็นวิธีการอนุรักษ์ป่าชุมชน 3. การนำทฤษฎีทางปรัชญาได้แก่ อภิปรัชญา ญาณวิทยา พุทธจริยศาสตร์ มาวิเคราะห์ร่วมกับความเชื่อที่ว่า ป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร แหล่งเรียนรู้ และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้จากวิเคราะห์นี้ไปใช้เป็นวิธีการอนุรักษ์ป่าให้คงอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุทศวัฒน์ จรณเมธี (หนูนสุวัฒน์กุล) (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อของสังคมไทยตามหลักกาลามสูตร” ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อของสังคมไทยตามหลักกาลามสูตรหรือหลักความเชื่อ 10 ประการนี้ สามารถวิเคราะห์ได้ถึงสภาพปัญหาความเชื่อของคนในสังคมไทยปัจจุบัน ดังนี้ คือ 1) ความเชื่อตามบรรพบุรุษ 2) ความเชื่อตามหลักศาสนา 3) ความเชื่อเรื่องโชคลาง 4) ความเชื่อเกี่ยวกับโรคร้ายไข้เจ็บ 5) ความเชื่อเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง 6) ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์เวทย์มนต์ 7) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องฮวงจุ้ย 8) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเลขเด็ด และ 9) ความเชื่อเกี่ยวกับข่าวเท็จ ตื่นข่าว จากสภาพปัญหาความเชื่อในสังคมไทยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคือความเชื่อของสังคมไทยตามหลักกาลามสูตรว่า หลักความเชื่อที่ถูกต้องและเหมาะสมควรที่จะต้องมีตัวช่วยให้เกิดความชัดเจน เพื่อเป็นส่วนเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในสังคมไทยในปัจจุบัน คือ หลักสติ โยนิโสมนสิการและปัญญา เป็นส่วนเสริมสร้างสนับสนุนความเชื่อมั่นของหลักของกาลามสูตร เป็นปัจจัยที่เอื้อประโยชน์ต่อการตัดสินใจที่จะเชื่อต่อเหตุการณ์

ต่าง ๆ เป็นการคิดในเชิงวิจารณ์หรือการประเมินและการตัดสินเรื่องราวที่เกิดขึ้น ที่เกิดมีข้อสงสัย หรือมีข้อโต้แย้ง แล้วพยายามแสวงหาคำตอบที่มีความสมเหตุและสมผลเพื่อสนับสนุนความเชื่อนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้เอง จะเป็นสร้างสังคมแห่งสัมมาทิฐิ เป็นสังคมแห่งความความเชื่อกำกับด้วยปัญญา มีความเชื่อ มีเหตุมีผล ไม่มั่งมาย สามารถอยู่ในสังคมแห่งการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วได้อย่างมีความสุข

องค์ความรู้ใหม่

ภาพองค์ความรู้ใหม่ ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพญานาค ที่มีผลต่อวิถีชีวิต ของชุมชน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มีดังนี้ 1) หน่วยงานท้องถิ่นร่วมกับองค์กรทางวัฒนธรรม ควรดำเนินการจัดทำแผนอนุรักษ์และฟื้นฟูพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องพญานาค ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชุมชนในพื้นที่ การจัดงานประเพณีประจำปีที่จะสะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรม และส่งเสริมความสมัครสมานสามัคคีในระดับชุมชน 2) ควรส่งเสริมการบูรณาการพิธีกรรมบูชาพญานาคกับยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ อาทิ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านสินค้าหัตถกรรมหรือผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ตลอดจนการสร้างโอกาสการจ้างงานในพื้นที่ อันเป็นการเชื่อมโยงมิติทางจิตวิญญาณเข้ากับมิติทาง

เศรษฐกิจและสังคมอย่างสมดุล 3) ควรมีการจัดทำสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน เช่น หนังสือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สารคดีสื่อผสม หรือฐานข้อมูลดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับตำนานพญานาค เพื่อเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่และผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างถูกต้อง มีระบบ และนำไปใช้ในการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมอย่างมีวิจารณญาณ และ 4) นักการเมืองท้องถิ่นควรมีบทบาทในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เหมาะสมสำหรับการบำรุงรักษาศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องพญานาค รวมถึงการสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม อาทิ การจัดอบรมเยาวชนเกี่ยวกับพิธีกรรมพื้นถิ่น เพื่อสืบสานองค์ความรู้จากฐานสู่อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ มีดังนี้ 1) ควรประยุกต์ใช้ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบูชาพญานาคในการออกแบบกิจกรรมหรือประเพณีท้องถิ่นที่สะท้อนคุณค่าทางจิตวิญญาณและมิติทางวัฒนธรรมของความเชื่อเรื่องพญานาค 2) การจัดทำหลักสูตรหรือเนื้อหาการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานจากข้อมูลการวิจัย เป็นแนวทางสำคัญในการปลูกฝังคุณค่าและองค์ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องพญานาคแก่เยาวชนในท้องถิ่น โดยสามารถบูรณาการเข้ากับการจัดการศึกษาในโรงเรียน สถาบันการเรียนรู้ชุมชน หรือศูนย์วัฒนธรรม เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงลึกและสร้างความตระหนักรู้ถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรม 3) ผลการวิจัยสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนและออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ตำนาน และความเชื่อเรื่องพญานาค อันจะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชน ตลอดจนสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ และ 4) ข้อมูลจากงานวิจัยสามารถนำไปใช้ในการวางแผนและกำหนดแนวทางเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการพิธีกรรมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องพญานาค การมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ และความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

คงศักดิ์ ชัยลังกา .(2563). ความเชื่อและพิธีกรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน: กรณีศึกษา สำนักปู่ใหญ่ยยะลังกา ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. ในวิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูใบฎีกาณัฐนันท์ ฉนทสิโล (ไชยยายอง) .(2563).ศึกษาความเชื่อและอิทธิพลของความเชื่อที่มีต่อพระธาตุหริภุญชัยของชาวพุทธล้านนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระบุญเลี้ยง โสภาโส (สุขพิพัฒน์) .(2567).การวิเคราะห์ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของ
ชาวตำบลสวนจิก อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประสพฤกษ์ จารูวาท (รัตนยงค์) .(2550). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่อง
การบูชาใน พระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- พระสมพร อนาลโย (จิตรกล้า) .(2550).ความเชื่อเรื่องพญานาคในชุมชนคำชะโนด.
ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- พระสุทัศน์วัฒน์ จรณเมธี (หนูสนธิ์วัฒนกุล) .(2564).ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อของ
สังคมไทยตามหลักกาลามสูตร. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พีรพล พิสนุพงศ์. (2520). ความเชื่อเรื่องพญานาคมีมาก่อนพุทธกาล.กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์.
- วีระพงษ์ ทุมมี .(2564). แนวทางการนำความเชื่อเรื่องพญานาคมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่คำชะ
โนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและความเชื่อของจังหวัดอุดรธานี.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2554). นาคในประวัติศาสตร์อุษาคเนย์. กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์.